

Maalarimestari Reijo Mäkilä

Perinteisiä kittejä vuosien varrelta

Öljykitti

Yleisin kitti on ikkunakittiä, jota valmistetaan pellavaöljystä ja liidusta. Sitä voidaan käyttää moniin tarkoituksiin. Se soveltuu hyvin öljymaalilla maalattujen pintojen vioittumien kittaamiseen. Öljykittiä ei saa käyttää koskaan paljaalle puulle eikä kovettuneelle maalipinnalle, sillä uusi puu vetää kitistä öljyn eikä sido sitä riittävästi, niin että se irtoaa. Kovaan maali- tai lakkapintaan kitti ei tartu, vaan kuivuu irralleen. Puupinta on ensin ohuesti maalattava tai ainakin vernissattava, ja kuivuttuaan se voidaan kitata. Tämä koskee myös ikkunan puitteita. Maali- tai lakkapintaa kitattaessa on meneteltävä kuin olisi kysymyksessä uudelleen maalaus: vanha pinta on hiottava rikki ja ohut pohjamaali on siveltävä kitin alle. Jos pienet lovet ja halkeamat halutaan kitata heti, on eduksi, että kitattava kohta sivellään ensin spriiilakalla, jolloin öljykittiä voidaan käyttää.

Jos kittiä on paksultti, ei yksi maalikerros yleensä riitä, sillä kitti vetää öljyn ja kohta jää himmeäksi. Ellei siis haluta maalata kaikkea kahteen kertaan, on kitattuun kohtaan ensin siveltävä pohjamaalia ja sen kuivuttua vasta suoritettava koko pinnan maalaustyö.

Öljykittiä käytetään myös peittämään naulankantoja, jotka tällöin lyödään ainakin pari millimetriä pintaa syvemmälle. Tällaista kohtaa ei tarvitse pohjata, mutta jos se on syvä, siihen tulee kittauksen kuivuttua pieni syvennys. Mitä jäykempää kittiä käytetään, sitä vähemmän se kutistuu.

Puusepänkitti

Hienoa puuhioketta (hiontapölyä) sekoitetaan

- a) Selluloosalakkaan paksuksi tahnaksi ja kitattava kohta kostutetaan ensin ohuesti selluloosalakalla. Kun se on kuivunut, painetaan kitti paikalleen. Parin päivän kuluttua kuivumisen johdosta vajonnut kohta kitataan uudelleen.
- b) Spriilakan suhteen menetellään samoin kuin edellä.
- c) Kylmään liimaan sekoitettua tahnaa voidaan käyttää vain maalattavaan pohjaan.
- d) Kuumaliimatahnaa käytetään samoin kuin a-kohdassa mainittua kittiä, mutta se kutistuu vielä enemmän ja vaatii pitemmän kuivumisajan.

Kirvesmiehen kitti

Hienoa sahajauhoa sekoitetaan liimaan paksuksi tahnaksi, jolla kolot kitataan. Uusittava suuren kutistuman vuoksi kun ensimmäinen kittaus on kuivunut.

Kittien värittäminen

Kaikissa edellä mainituissa tapauksissa voidaan puujauhe värittää vesipetsillä ennen kitin tekemistä. Soveltuvat vain puun kittamiseen. Mikäli kylmään liimaan sekoitettavaa hiontapölyä liotetaan vedessä ja sekoitetaan se kosteana puusepäliimaan kitti säilyy huokoisempana ja siihen tarttuu jonkin verran myös väritteet.

Vesilasikitti

Posliinia ja metallia sekä kiveä voidaan kitata vesilasikitillä, jota valmistetaan natronvesilasista ja sinkkivalkeisesta. Se kestää hyvin lämpötilan suuriakin vaihteluja.

Tasoitekitti

Ammattimaalarien kielenkäytössä tavallinen sana pakkeli-(väri) tai spakkeli, joka johtui ruots. "spackelsfärg"-sanasta joka suomennettiin tävtemaaliksi tai täyteväriksi.

Tasoitekitti ostetaan nykyään alan liikkeistä, mutta perinteinen tasoitekitin valmistus tapahtui seuraavin ohjein.

Ensin keitetään vanhoja maaleja maaliöljyssä niin kauan että kosteus ja ohennusaineiden tähteet ovat haihtuneet ja samalla kaikki mahdollisesti liukeneva osa maalista on irtaantunut. Sitten on syytä siivilöidä liukenematon osa pois, mikäli sellaista on jäänyt. Näin saadaan sakea ja sitkeä aine, jota nimitetään kittiöljyksi. Tätä käytetään sitten tasoitekitin valmistuksessa seuraavasti

- 1 paino-osa ohentamatonta, noin siirapin paksuista kittiöljyä.

- 2 paino-osaa maaliöljyä

- 3 paino-osaa hyvin keitettyä vehnäjauholiisteriä ja niin paljon liitua, että jäykkyys on kuhunkin käyttöön sopiva.

Jos kittiöljy on sakeaa, se vaatii myös sakean liisterin, jolloin tulee sitkeää tasoitekittiä. Siksi kittiöljyn ja liisterin sakeuden tulee olla oikeassa suhteessa kitin luistavuuteen. Tämän sekoitustaidon voi oppia ainoastaan kokeilemalla, joka tapauksessa aineiden täytyy olla oikeassa suhteessa. Voi käydä niinkin, että liituja sekoitettaessa kittiöljy ja liisteri pysyvät erillään, ja silloin "keitto" on pilalla.

Rautaesineiden ja ulkosalla käytettävien esineiden tasoitekitti valmistetaan seuraavasti:

1 paino-osa kittiöljyä

1 » lattia- tai huonekalulakkaa

1 » kuiviketta

1 » tärpättiä

1 » liuskejauhetta ja

1 » lyijyvalkoista sekä liitua tai muita tarpeen vaati-
mia maalijauheita niin kauan, kunnes kitti on
tarpeeksi jäykkää.

Lakkaliimakitti

Lakkaliimakitti, joka on tavallisen tasoitekitin läheinen "sukulainen", valmistetaan siten, että öljyn asemesta käytetään lakkaa ja liisterin asemesta liimaa.

Liimakitti

Liimakitti on runsasliimaista liimamaalia, jota käytetään pohjaamattomien puupintojen tasoittamiseen.

Varsikitti

Varren kiinnittämiseen käytettävää kittiä valmistetaan siten, että yhtä paljon liitu- ja rikkijauhetta sekoitetaan yhteen. "Ruodon" reikä täytetään ja työkalun ruoto (ruoti) työnnetään kuumana paikalleen, jolloin se sulattaa kittijauheessa olevan rikin ja liimaa varren pään lujasti kiinni.

Mastiksikitti

Posliinesineiden liimaamiseen käytetään kittiä, joka sisältää

8-10 osaa mastiksia

1 osan tärpähtiä

1 osan lasijauhetta

1 osan sammuttamatonta kalkkia.

Lasijauhe ja kalkki voidaan jättää poisikin, jolloin kitistä tulee pehmeämpää. Heikossa lämmössä sulatetaan kaikki seokseksi, joka jäähdytetään ja muovailtaan tangoiksi. Tällä mastiksikitillä voidaan kitata ja liimata posliinia siten, että esineet kuumennetaan ja kittitanko sulatetaan lämmintä kappaletta vasten. Kun kittiä on sulatettu kaikkiin tarkoitettuihin kohtiin, painetaan osat vastakkain ja pidetään liikkumattomina jonkin aikaa. Ei kestä kuumuutta.

Sellakkakitti

Tahnaksi spriihin liuotettu Sellakka on jo kitti sinänsä, mutta siihenkin voidaan lisätä kyseessä olevan puun pölyä, jos on värittömästä puusta kysymys. Ohuen Sellakkakerroksen läpi näkyy puun väri tai värite, joten kitti voi olla myös väritöntä.

Varsinainen sellakkakitti sisältää 15 osaa sellakkaa, 5 osaa mastiksia, 1 osan tärpähtiä ja 55 osaa spriitä. Soveltuu posliinin, fajanssin ja eräiden muovien liimaukseen ja kittäamiseen.

Sorvikitti

Sorvin kiinnityslevyyn voidaan sorvattavaksi kiinnittää pieniä levymäisiä ja kiekkomaisia esineitä kitillä, joka valmistetaan siten, että 2 osaa vahaa ja 1 osa tärpättiä sulatetaan yhteen ja seokseen lisätään hienoksi jauhettua savitiilijauhetta. Näin syntyy kiinteätä muovailtavaa massaa.

Oksakitti

Oksien kittaamiseen voidaan käyttää tavallista kirjelakkaa, Kitattaessa otetaan n. 10 cm:n pituinen ja parin tulitikun paksuinen koivutikku, joka sytytetään toisesta päästä palamaan. Tällä tikulla lämmitetään lakkatangon päätä kolon kohdalla siten, että sulava lakka tippuu siihen. Lakka kuivuu heti. Tasoitus suoritetaan karkeahkolla viilalla varovasti yhteen suuntaan työntämällä sekä hiekkapaperilla.

"Kivipahvi"

Muovailtavaa kovettuvaa pahvia saadaan siten, että tavalliseen puusepäneliimaan lisätään liitua niin paljon kuin se kykenee kostuttamaan. Pehmeää paperia keitetään vedessä tahnaksi ja sekoitetaan pienissä erin liituliimaan (ei kovin kosteana), kunnes siitä muodostuu taikina. Jäähdyneenä tahdas puristetaan muottiin tai muovailtaan halutun esineen muotoiseksi.

Vahakitti

Vahakittiä, joka soveltuu väritettyjen ja sekä pintakäsiteltyjen esineiden pintahalkeamien korjaukseen, valmistetaan mehiläisvahasta, (mutta myös parafiinista ja steariinista). Näihin aineisiin voidaan tärpätin avulla ja lämmittämällä sekoittaa väritteitä (spriiliukoisia). Kitti painetaan kuumennetun raudan avulla halkeamaan (varottava levittämästä sitä laajemmalle alueelle), ja kun se on jäähtynyt, se on myös kovettunut.

"Tekopuu"

Eräänlaista tekopuuta valmistetaan eri puulajien pölystä, joka sekoitetaan johonkin sopivaan sideaineeseen, esim. nitroselluloosalakkaan. Tavalliseen puusepäntiimaankin sitä voidaan sekoittaa, mutta silloin joudutaan aina suorittamaan uusintakittauksia, kun pohjakitti veden vaikutuksesta on paisunut käytettäessä ja kuivuttuaan kutistunut. Toinen mahdollisuus on se, että kittiä pannaan niin runsaasti, että se jää koholle, ja kohopaikka tasoitetaan vasta kun kaikki vesi on haihtunut pois.

Vesilasikitti

Talkkia tai sinkkivalkoista sekoitetaan nestemäiseen natron- vesilasiin sopivan vahvuiseksi kitiksi. Tämä kitti kovettuu parissa tunnissa ja kestää hyvin alhaisissa ja korkeissa lämpötiloissa. Sopii esim. metallin ja lasin yhdistämiseen.

Graffito-massa

Valmistetaan marmorihiekasta ja kalkkipuurosta, joka väritetään kulloinkin tarvittavaan sävyyn. Sitä käytetään ns. vuolurappauksessa, joka on koristerappaus, missä kuviot vuollaan eri väristen rappauskerrosten läpi. Pohjarappaus tehdään karkealla laastilla, joka viivoittimella suoristetaan. Tämän päälle levitetään n. 5 mm:n kerros hienoa värillistä laastia ja hierretään puisella hierrinlaudalla tasaiseksi. Värirappauksen puolittain kuivuttua (ei kuivaksi) levitetään sen päälle n. 10 mm:n kerros eriväristä laastia, joka samoin hierretään tasaiseksi. Sen hieman kovettua asetetaan päälle rei'itetty piirustus ja nokipussilla hierotaan kuvion rajat rappaukselle. Kuvion pohjavärin paikalta vuollaan ja raavitaan päällysrappaus pois, kunnes pohjarappaus jää näkyviin. Kuvioita voidaan tehdä joko tummia vaalealle tai vaaleita tummalle pohjalle. Kerralla ei saa tehdä niin paljon, että laasti kuivuu, ennen kuin ehditään leikata kuviot. Jos päällysrappauksesta tehdään ohut, voidaan kuviot myös raapia kuin kynäpiirrokset.

Liima-aineiden käyttömahdollisuuksia

Oikaisu liiman avulla

Mikäli esim. ovi tai pöytälevy on kovertunut haitallisesti voidaan oikaisu tehdä siten, että paksuun voimapaperiin sivellään ohutta puusepänliimaa tasaiseksi kerrokseksi. Tämän jälkeen paperi levitetään kuperalle pinnalle hyvin tasoittaen ja pingottaen. Paperin levitys on parasta aloittaa keskeltä reunoja kohti niin ettei jää ryppyjä. Ellei yksi kerros vielä auta voidaan liiman kuivuttua muutamia päiviä liimata toinen kerros.

Liimaamalla kapeita liuskoja vierekkäin liimaustyö käy helpommin ja liuskat voidaan suunnata poikki pahimman "selänteen"

Liimaus lakattuun pintaan

Lakattuun pintaan voidaan liimata puuta, paperia, pahvia, metallia, lasia ym. edellyttäen että pinnan lakkauksessa on käytetty selluloosalakkaa. Liimaustapa on käytännöllinen esim. pienten koristekappaleiden kiinnittämisessä muuten valmiiseen pintaan.

Kiinnitettävien kappaleiden pinta sivellään selluloosalakalla ja annetaan kokonaan kuivua. Sitten sivellään toinen kerta ja kappale painetaan paikoilleen. Huom! Kappaleen siirtäminen ei enää onnistu, kun lakatut pinnat ovat koskettaneet toisiaan.

Kirjallisuutta:

Erä-Esko L. & Tomanterä L. 1996. Vanhojen esineiden hoito. Opaskirja. Museovirasto Vammala. Vammalan Kirjapaino Oy.

Karijärvi P. 1993. Koristemaalaus. 2. Muutettu painos. Kustannus Oy Hakkuri. Iisalmi. IS-paino.

Kuralan Kylämäki 1993. Ohjeita kotimaalarille. Turun Maakuntamuseo (m)

Mäkinen L. Näköispainos 1997. Kittikirja. 174 kiinnitys - ja täyteaineen neuvoa. 1915. Kansanvalistusseura Helsinki. Raittiuskansan kirjapaino. (Fiskars. Antiikki- ja taidekirjat).

Nirvanpää E. 1962. Kätevyuden käsikirja. Werner Söderström OY. Porvoo.

Setälä V. 1935. Kodin Taitosanakirja. Toinen valojäljennetty painos. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Otavan syväpaino.